
IN GESPREK MET STADSEXPERTS - DUURZAAMHEID EN WONEN

Met: Uitgenodigde stadsexperts met verschillende achtergronden
binnen Rotterdam, binnen de thema's duurzaamheid en wonen

Datum: 15-2-2017
Locatie: Zaal staal, Beurs WTC, Rotterdam
Begeleiders: Gemeente Rotterdam

Expertgesprek

Genodigde stadsexperts bespreken aan de hand van stellingen in meerdere rondes aan verschillende tafels de thema's van de bijeenkomst.

www.verhaalvandestad.nl

**ROTTERDAM.
MAKE IT
HAPPEN.**

**HET VERHAAL
VAN DE STAD.**

IN GESPREK MET STADSEXPERS DUURZAAMHEID & WONEN

In het kader van het Gesprek met de stad zijn in de maand februari gesprekssessies georganiseerd met stadsexperts over het toekomstperspectief voor Rotterdam, om samen in kaart te brengen wat nodig is om invulling te geven aan het Rotterdam van overmorgen. Op 15 februari was het gesprek over wonen en duurzaamheid, ingeleid door Arie Lengkeek (AIR) en Marije ten Kate (Gemeente Rotterdam). In dit verslag is alle gegeven input neutraal weergegeven, zonder inhoudelijke kleuring of weging van invalshoeken. Het verslag is niet geautoriseerd. Er is gesproken aan drie tafels aan de hand van stellingen.

Tafel 1

Stelling

De gemeente moet actiever sturen op een energie neutrale stadsontwikkeling

De energietransitie begint volgens de stadsexperts bij mensen, vraagt een volksbeweging, dat mensen zelf overstappen op energiezuinige en klimaatvriendelijke alternatieven. Mensen betrekken, hun eigenbelang creëren bij hun energievoorziening. Mensen uitdagen op wat ze van waarde vinden. Men aanspreken als burger en niet alleen als energieconsument. Voorlopers gebruiken om het voordeel zichtbaar te maken, zorgen voor aansluiting voorhoede en massa. Voorbeeldgedrag van de overheid en samenwerkingspartners in de stad.

Wij, Rotterdammers, was hun oordeel, kunnen zelf actief vormgeven aan duurzame nutsvoorzieningen. Opbouw van massa zorgt er voor dat wij zelf voor onze energie kunnen zorgen. Of moet dit toch door de (lokale) overheid gestimuleerd worden? Betekent 'marktwerking' direct dat we het zelf moeten gaan doen? Wordt de Rotterdammer een prosumert, consument én producent in één? Hebben we straks onze eigen batterij waar onze eigen zonnepanelen energie op slaan. Of doen we dat met onze burens of met onze wijk, misschien wel? En laten we dat bottom-up ontstaan of moet de overheid hier nog prikkels inbouwen zodat het prosumeren een must wordt? Eén ding staat vast: voorlopers moeten de ruimte krijgen en belemmeringen moeten worden weggenomen.

In nieuwbouwwijken is een energie neutrale woonomgeving relatief eenvoudig te creëren. Isolatie en het benutten van restwarmte zijn overzichtelijke opties. In de bestaande bouw is dat veel moeilijker. Hoe krijg je beweging bij de gewone mensen in de oude wijken? Het is ingewikkeld voor ze, en er is wantrouwen tegen de instanties. Mensen voelen zich soms in de steek gelaten door de overheid. Als hen een businesscase wordt voorgehouden, nemen ze dat niet zonder meer aan.

Er kwamen verschillende ideeën op tafel om dit op te lossen:

- Werken met ambassadeurs, mensen uit onverdachte hoek die de mogelijkheden goed kunnen uitleggen, ondersteund door betrokken professionals ("Handen aan de buurt");
- De mensen laten delen in de revenuen (zoals bij particulier mede-eigendom van windmolens)
- Koppelen aan werkgelegenheid: mensen opleiden om zonnepanelen te plaatsen en bewoners te informeren, er is een tekort aan vakmensen die zonnepanelen installeren;
- Mensen aamoedigen om zichzelf te informeren door gratis Wifi in de wijken aan te bieden. Dan kan een community ontstaan. Idee: pilot in een wijk, met corporaties, vve's en scholen erbij. Heeft ook algemene betekenis om de bewoners en de kinderen te bekrachtigen. Kosten: ca . €65.000,- voor een wijk van 10.000 inwoners. Aandachtspunt: regelgeving die het vinden van oplossingen voor het beheer belemmert.

Gaat het op die manier, bottom-up, wel snel genoeg? Waarschijnlijk niet. Hoe creëer je voldoende massa? De werkgelegenheid in nieuwe energie als katalysator voor de transitie? We moeten volgens deelnemers zoeken naar het Berlin-wall effect: een omslag die zijn weerga niet kent. Kracht achter zetten. Stimuleringsprogramma's, ondersteunende regelgeving en collectieve initiatieven. Voorbeeld: idee voor revolving fund, je betaalt de investering af via je energierekening. Collectieve regeling zonder winst oogmerk. Inzet van studenten om uitleg te geven. Een startkapitaal van 22 mln is voldoende voor de hele stad.

IN GESPREK MET STADSEXPERS DUURZAAMHEID & WONEN

Voor de consument en de aanbieders op de energiemarkt is het moeilijk het lange termijn belang mee te wegen in de keuzes. Dit vertaalt zich in tal van suboptimale besluiten voor het milieu. Is het warmtenet een duurzaam idee, of leidt de investering op dit moment tot een remmende voorsprong op termijn?

We weten niet wat we de komende jaren kunnen verwachten. Wie doet wat? Wat kan je als stad? Het bestuur zou volgens de stadsexperts moeten benoemen wat het doel is; een duidelijke ambitie stellen, bijvoorbeeld: 'Rotterdam fossielvrij in 2037' en samenwerking creëren met en tussen betrokken partners, recht doend aan ieders rol en verantwoordelijkheid. En consequent zijn in de regelgeving: er is spanning tussen groene daken en het aanleggen van kunstgras sportvelden. Voorbeeldgedrag tonen: als je het als gemeente zelf niet doet, dan kan je het ook niet bij anderen voorschrijven. Durf leiderschap te tonen. De gemeente kan het leiderschap delen met anderen. Gedeeld leiderschap brengt ook gedeelde verantwoordelijkheid met zich mee. En dat vraagt een nieuwe rolverdeling tussen de overheid en de maatschappelijke partners.

De energietransitie in de haven is hierbij een sterk bepalende factor. Hoe snel zal deze gaan? Wat doet de haven? Een gesprek met de haven zou hierin helderheid kunnen scheppen. De haven van Rotterdam als broedplaats van de energietransitie? Wat betekent dit voor de stad? Kan de stad meeliften? Dit is een zeer complex vraagstuk. Er zijn grote investeringen nodig, maar wat nu een voorsprong geeft, kan later vooruitgang in de weg staan. Dat maakt de afweging bij investeringen over restwarmte lastig.

Suggesties van de stadsexperts:

- Benut de openbare ruimte, maak daken openbaar om meer groen te creëren zodat iedere Rotterdammer hiervan kan profiteren
- Woningbouw volledig aanpassen aan circulair gebruik
- Verruimen mogelijkheid deelname in eigendom van windmolens
- Mensen een directer belang geven in belangrijke voorzieningen zoals energie en grondstoffen
- Ondersteunende regelgeving aanbieden. Maak het bijvoorbeeld mogelijk om woningen te isoleren door het toe te staan dat gevels twintig centimeter naar buiten komen.

Tafel 2

Stellingen

1. *Rotterdam ontwikkelt zich als een aantrekkelijke, compacte en inclusieve stad, maar zou daarin veel ambitieuzer kunnen zijn.*
2. *Wanneer mensen zelf invloed kunnen hebben op hun omgeving zorgt dit voor een betere stad.*
3. *De energietransitie moet veel meer als een kans voor Rotterdam worden ingezet.*

Veel aspecten en beleidsterreinen van en over de stad hangen sterk met elkaar samen. Het verbinden van systemen zal er volgens stadsexperts voor zorgen dat het écht gaat werken. Ook is een overheid nodig die vertrouwen heeft in de burgers, er is een andere manier van omgang nodig in de verhouding Rotterdammers en overheid. Regelgeving houdt hierbij vaak innovatieve ideeën tegen, de gemeente moet een verbinder zijn en er juist voor zorgen dat innovatieve ideeën in de stad kunnen opbloeien. Er zijn voldoende bronnen in de stad om goede ideeën te delen, zoals onderwijs. Het is de kunst om deze een plek te geven.

Hoe kan iedereen zelf bijdragen aan het verbeteren van de stad? Wat is een eerste stap om een beweging naar een andere manier van werken te maken? Ervoor zorgen dat de verbinding tussen overheid en burger beter wordt. Op dit moment is er meer een verbinding te zien tussen overheid en markt, waar de burger weinig invloed op heeft. Dit moet anders. Er moet een leefbare stad komen met leefbare wijken die plekken hebben voor kennisdeling en besluitvorming van onderop, hierdoor zullen mensen gelijkwaardiger met elkaar omgaan. Ook wordt er op dit moment te veel over mensen gepraat en niet met ze gepraat. Als men een gevoel van betrokkenheid en belang heeft bij een zaak, zullen zij er eerder aan willen meewerken.

IN GESPREK MET STADSEXPERS DUURZAAMHEID & WONEN

Ook moet snelheid gemaakt worden op het gebied van de energietransitie. Hierbij kan de werkwijze van coöperatieven meer invloed hebben op de gang van zaken in de stad. De rol van de overheid is hierin volgens deelnemers het faciliteren van connecties, zoals het creëren van een Facebook-structuur waar kennis samenkomt. Hiernaast moeten we ook los komen van dagelijkse bezigheden en manieren van denken, een pleidooi voor verwondering, accepteer niet hoe het normaal is maar bekijk ook het abnormale.

Tafel 3

Stelling

Compacte en inclusieve stad

De compacte en de inclusieve stad gaan volgens de stadsexperts niet altijd even goed samen. Er zijn veel voorbeelden van compacte steden waar juist heel veel verdringing plaatsvindt, zoals Londen. Er wordt gezegd dat het samen kan gaan, maar dan moet de overheid sturen. Dat zou kunnen door het verdelen van voorzieningen over de stad.

Aandachtspunt: wat verstaan we in dit verband onder 'de stad'? De hele gemeente? Of de wijk? Je wilt binnen de wijken streven naar diversiteit, maar ook tussen de wijken. We zouden moeten stoppen met het focussen op één, ideale doelgroep en in plaats daarvan beleid maken voor alle Rotterdammers. Wat wil de rotterdammer? Wil die een versnipperde wijk? Of gaat die liever voor sociale cohesie?

Wanneer er opeens veel meer mensen in Rotterdam zouden (moeten) wonen is klimaat adaptieve hoogbouw een oplossing. Er moet voorzichtig worden omgegaan met groene plekken en vooral de Stadshavens moeten ontwikkeld worden. De tweede Maasvlakte mag voller en de ruimte die dan ontstaat in de stad, kan worden opgevuld.

Stelling

Het ondersteunen van zelforganisatie en bottom-up stadsmakers vergroot de veerkracht van Rotterdam die nodig is om slim te reageren op veranderende omstandigheden.

Ideeën van de stadsexperts:

- Er moet eerst naar de wet- en regelgeving worden gekeken: kan er iets versoepeld worden en kan er ruimte gegeven worden aan de burger?
- Andere optie zou zijn om de burgers als actief adviesorgaan te betrekken. Bij een nieuwe vraag kan het dan eerst bij hen worden neergelegd en gevraagd of er voorstellen kunnen worden gedaan;
- Gevaar bij zelforganisatie is wel dat mensen die het goed voor zichzelf kunnen regelen, dat ook zullen doen. Grotere differentiatie ligt dan op de loer;
- De overheid op dit moment is ook een vorm van zelforganisatie. De voordelen van bureaucratie zijn betrouwbaarheid en zekerheid;
- Zelforganisatie is goed maar er het lokale moet ergens worden opgeteld naar het grote geheel zodat je geen NIMBY taferelen krijgt;
- Het zou kunnen werken als je als overheid de resultaten benoemt en de weg ernaartoe vrij laat. i.p.v. op regels te focussen (het hoe) spreek je resultaten af en laat je de zelforganisatie zoeken naar de manier. Vraag is wel wat dan het kader is. Het geld?
- Uitkijken voor blauwdruk denken. Het college speelt nu SimCity met de stad. Er moet meer vertrouwen op en in de stad liggen. Er moet gedurfd worden te accepteren dat er andere dingen gebeuren dan die binnen je idealen vallen;
- (Actie)clubs zijn eerst kritisch. Daarna organiseren ze. De overheid is nu erg sturend op gebieds-/ wijkniveau;
- Er wordt nu vaak geantwoord met: 'dit kan niet' in plaats van 'laten we kijken hoe het wel kan'. Wij/Jullie moet 'samen' worden;
- Tegenkracht moet meer geaccepteerd worden en er moeten ambtenaren vrij gemaakt worden om op de specials te kunnen acteren. Ook ambtenaren moeten weer pionieren;

IN GESPREK MET STADSEXPERS DUURZAAMHEID & WONEN

- De Omgevingswet gaat al meer ruimte geven aan zelforganisatie. Hoe precies is nog onduidelijk en de invulling daarvan ligt bij de gemeenten;
- De overheid/ gemeente Rotterdam heeft inspiratie, jonge werknemers die niet vanuit de koker werken en een periode van rust nodig om dit te kunnen doen.

Stelling

Radicale verandering van voedsel- en afvalketens in Rotterdam is nodig en vraagt om meer publieke aandacht (circulaire Stad).

Ideeën van de stadsexperts:

- Om dit te bereiken is het nodig hbo studenten aan praktijkopgaven te koppelen. Je hebt een atelier nodig en een zak met geld om een tool te ontwikkelen die systeemdenken behapbaar maakt voor hbo studenten;
- Het circulaire systeem moet eerst worden begrepen. Vervolgens in kaart gebracht worden dan kunnen ze worden aangepast en kunnen ze nog autonomer worden. Daarvoor moeten curricula worden aangepast;
- Woonbron is in Delft gestart met een nieuwe aanpak voor een slooppand. Alles wat er staat, wordt weer als grondstof doorverkocht/ gebruikt. Dit kan leiden naar het concept dat iemand een bod kan uitbrengen op een slooppand;
- Hoe voorkom je dan dat materialen naar derde landen gaan? En zou dit een probleem zijn? Rotterdam is te klein, en het is geen eiland, dus de regio of Zuid-Holland moeten sowieso worden betrokken. Suffe transportstromen zijn wel ineffectief;
- Er wordt gezegd dat de overheid vaak te weinig kennis heeft om bij te kunnen dragen aan de transitie richting circulariteit. Voorbeeld is het bouwen van een vrij standaard (in Scandinavië veel gebruikt, super duurzaam) houten huis. Bij het aanvragen van vergunningen raken alle ambtenaren de war;
- De overheid moet kennis en kansen aanbieden en de rest aan het bedrijfsleven overlaten, moet voorwaarden scheppen in plaats van resultaten vastleggen. Ambtenaren moeten op de hoogte zijn en moeten meer mee kunnen bewegen.

Stelling

De gemeente moet actiever sturen op een energie neutrale stadsontwikkeling

Ideeën van de stadsexperts:

- Kunnen we niet een alternatieve brandstof of geen brandstof door het gasnetwerk laten vloeien?
- De techniek is op orde alleen de weg ernaartoe moet nog worden afgelegd. Die begint bij de mensen in de stad;
- De verandering begint bij de koplopers en die moeten worden verbonden met de mensen in de wijken. Hier heeft de overheid een rol in;
- Bijvoorbeeld door af te dringen dat de tesla batterij ook los van Eneco gebruikt kan worden. Faciliteren dus;
- De meeste woningen in Rotterdam hebben geen ruimte voor een warmtepomp of batterij, ook hier moet de gemeente faciliteren dat daar een plek voor komt;
- Er is weinig ruimte in de stad voor al deze dingen. Dus er moet worden gedacht over veel radicalere oplossingen. Plaats de kassen van het Westland op de daken van de bedrijven in de haven die warmte uitstoten.